

Recenzja rozprawy doktorskiej

Kandydat: **mgr lic. Rafał Borowy**

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Instytucja domniemanej śmierci współmałżonka w kanonicznym porządku prawnym*, Warszawa 2026, ss. 384

Promotor: **ks. dr hab. Tomasz Białobrzeski, prof. UKSW**

Podmiot prowadzący: **Rada Dyscypliny Naukowej Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie**

Recenzent: **dr hab. Anna Słowikowska**, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

I. Podstawa sporządzenia recenzji

1. W dniu 5 maja 2026 r. Rada Dyscypliny Naukowej Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie, podjęła uchwałę w sprawie wyznaczenia mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. lic. Rafała Borowego. Po stwierdzeniu, że nie występuje konflikt interesów, ani nie zachodzą okoliczności mogące wywołać podejrzenia w tym zakresie, przyjąłem zadanie sporządzenia recenzji, którą przedkładam.
2. Recenzja sporządzona została w oparciu o rozprawę doktorską w formie maszynopisu pt. *Instytucja domniemanej śmierci współmałżonka w kanonicznym porządku prawnym*. Praca obejmuje 384 strony, na które składają się: strona tytułowa, spis treści, wykaz skrótów, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, bibliografia i streszczenie w języku angielskim, co odpowiada wymogom określonym w art. 187 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 1571).

II. Wprowadzenie w problematykę rozprawy doktorskiej

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr. lic. Rafała Borowego pt. *Instytucja domniemanej śmierci współmałżonka w kanonicznym porządku prawnym*

podejmuje problematykę istotną zarówno z punktu widzenia teorii prawa kanonicznego, jak i praktyki jego stosowania. Autor skoncentrował swoje badania na instytucji stwierdzenia domniemanej śmierci współmałżonka, która pozostaje w ścisłym związku z fundamentalnymi zasadami kanonicznego prawa małżeńskiego, przede wszystkim z zasadą jedności i nierozzerwalności małżeństwa oraz wynikającą z nich przeszkodą węzła małżeńskiego.

Wybór tematu należy uznać za trafny i w pełni uzasadniony naukowo. Przedmiot badań lokuje się bowiem na styku prawa materialnego, prawa procesowego oraz doktryny małżeństwa chrześcijańskiego. Instytucja domniemanej śmierci współmałżonka, choć obecna w obowiązującym ustawodawstwie Kościoła łacińskiego, nie doczekała się dotychczas w polskiej literaturze kanonistycznej całościowego opracowania monograficznego. Autor słusznie zauważa, że istniejące opracowania zagraniczne albo powstały jeszcze przed promulgacją Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., albo ujmują zagadnienie jedynie fragmentarycznie bądź z odmiennej perspektywy badawczej. Tym samym podjęcie tego tematu odpowiada rzeczywistej luce badawczej występującej zarówno w literaturze krajowej, jak i w znacznym stopniu również w literaturze światowej.

Na uznanie zasługuje również sposób uzasadnienia aktualności podjętej problematyki. Autor nie ogranicza się do wskazania historycznego znaczenia analizowanej instytucji, lecz wykazuje jej praktyczną doniosłość także we współczesnych realiach społecznych. Zwraca uwagę, że mimo rozwoju środków komunikacji, identyfikacji osób oraz systemów ewidencyjnych nadal występują sytuacje powodujące niepewność co do śmierci człowieka. Konflikty zbrojne, katastrofy naturalne, katastrofy komunikacyjne, migracje czy działalność zorganizowanych grup przestępczych sprawiają, że problem zaginięcia osoby pozostaje aktualny również obecnie. W konsekwencji normy prawne dotyczące stwierdzenia domniemanej śmierci współmałżonka nie mają wyłącznie znaczenia historycznego, lecz zachowują swój praktyczny wymiar duszpasterski i prawny.

Doktorant poprawnie określił cel rozprawy, którym jest przedstawienie instytucji stwierdzenia domniemanej śmierci współmałżonka w perspektywie historycznego rozwoju oraz jej osadzenia w doktrynie dotyczącej jedności i nierozzerwalności małżeństwa. Również postawiona teza badawcza została sformułowana w sposób jasny i logiczny. Autor przyjmuje, że procesowa instytucja stwierdzenia domniemanej śmierci

współmałżonka stanowi konsekwencję materialnoprawnej instytucji przeszkody węzła małżeńskiego, która z kolei znajduje swoje źródło w doktrynie jedności i nierozzerwalności małżeństwa sakramentalnego. Tak sformułowane założenie badawcze wyznacza spójną strukturę całej rozprawy i pozwala na konsekwentne prowadzenie wywodu.

Za szczególnie wartościowe należy uznać wskazanie przez Autora konieczności przeprowadzenia szeroko zakrojonych badań archiwalnych. W celu pełnego opracowania zagadnienia wykorzystano bowiem materiały zgromadzone między innymi w Apostolskim Archiwum Watykańskim, Archiwum Dykasterii ds. Tekstów Prawnych oraz Archiwum Dykasterii Nauki Wiary. Pozwoliło to na dotarcie do licznych źródeł niepublikowanych lub dotychczas niewykorzystywanych w badaniach nad analizowaną instytucją, co już na etapie wprowadzenia zapowiada istotny walor naukowy rozprawy.

Należy zatem stwierdzić, że wybór tematu rozprawy jest nie tylko trafny i dobrze uzasadniony, ale także odpowiada aktualnym potrzebom nauki prawa kanonicznego. Autor przekonująco wykazał zarówno znaczenie teoretyczne badanego zagadnienia, jak i jego praktyczną aktualność, a sformułowane cele badawcze oraz przyjęta koncepcja metodologiczna pozwalają oczekiwać pogłębionej i wartościowej analizy naukowej.

III. Wartość naukowa rozprawy doktorskiej

Już sam wybór problematyki badawczej pozwala zaliczyć recenzowaną rozprawę do opracowań podejmujących zagadnienia ważne zarówno dla teorii, jak i praktyki prawa kanonicznego. Wysoką ocenę uzasadnia jednak nie tylko trafność podjętego tematu, lecz również sposób jego naukowego opracowania. Autor podjął zagadnienie stosunkowo rzadko analizowane w literaturze kanonistycznej, a zarazem posiadające istotne znaczenie dla teorii i praktyki prawa małżeńskiego Kościoła katolickiego. Oryginalność pracy wynika przede wszystkim z całościowego ujęcia instytucji domniemanej śmierci współmałżonka, przedstawionej nie tylko w perspektywie obowiązującego ustawodawstwa, ale również w szerokim kontekście historycznym, doktrynalnym oraz procesowym.

Za szczególny walor naukowy należy uznać przyjętą przez Autora perspektywę badawczą. Nie ograniczył się on bowiem do analizy obowiązującego kan. 1707 KPK, lecz ukazał analizowaną instytucję jako konsekwencję normatywną wynikającą z doktryny

jedności i nierozzerwalności małżeństwa oraz z materialnoprawnej konstrukcji przeszkody węzła małżeńskiego. Takie podejście pozwoliło na ukazanie głębokich zależności pomiędzy normami prawa procesowego a ich teologicznym i doktrynalnym fundamentem.

Szczegółnej uwagi wymaga warsztat źródłowy Doktoranta, który należy uznać za wyróżniający się element recenzowanej dysertacji. Przeprowadzone badania wykraczają poza standardowo wykorzystywaną literaturę przedmiotu i obejmują szeroką kwerendę archiwalną. Szczególnie cenne jest wykorzystanie materiałów związanych z pracami Komisji Kodyfikacyjnej przygotowującej Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. oraz Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Dotarcie do licznych źródeł archiwalnych, w znacznej części niepublikowanych lub rzadko wykorzystywanych w badaniach, stanowi niewątpliwy przejaw samodzielności badawczej Autora i znacząco podnosi wartość naukową rozprawy.

Nie budzi zastrzeżeń również strona metodologiczna rozprawy. Autor w sposób świadomy i konsekwentny posługuje się metodą historycznoprawną, krytyczno-indukcyjną oraz logiczno-językową. Pozwala mu to nie tylko odtworzyć rozwój analizowanej instytucji, ale również wyjaśnić motywy poszczególnych rozwiązań normatywnych oraz ich współczesne znaczenie. Analiza historyczna nie ma charakteru wyłącznie deskryptywnego, lecz pozostaje ściśle związana z postawionym problemem badawczym. Nie odnoszę się szerzej do nazewnictwa metod badawczych przyjętego przez Autora rozprawy, mam jednak świadomość, że w polskiej kanonistyce nadal brak pełnej jednolitości w tym zakresie. Dlatego ponawiam wyrażony przeze mnie już wcześniej postulat podjęcia przez polskich kanonistów szerszej dyskusji nad terminologią metod badawczych właściwych dla dyscypliny prawa kanonicznego.

Za trafny należy uznać także układ rozprawy. Konstrukcja obejmująca kolejno analizę podstaw doktrynalnych nierozzerwalności małżeństwa, konsekwencji prawnych tej zasady, historycznego rozwoju instytucji domniemanej śmierci współmałżonka oraz obowiązującej procedury kanonicznej tworzy logiczny i spójny ciąg argumentacyjny. Poszczególne rozdziały pozostają ze sobą w ścisłym związku, a ich kolejność odpowiada przyjętym założeniom badawczym.

W ocenie recenzenta Autor osiągnął zasadniczy cel rozprawy. Przeprowadzone badania pozwoliły na wszechstronne przedstawienie genezy, rozwoju i aktualnego kształtu instytucji domniemanej śmierci współmałżonka w kanonicznym porządku

prawnym. Jednocześnie rozprawa wnosi nową wartość do polskiej nauki prawa kanonicznego poprzez uporządkowanie dotychczasowego stanu wiedzy, wykorzystanie nieopracowanych wcześniej materiałów źródłowych oraz przedstawienie własnych ustaleń dotyczących ewolucji analizowanej instytucji.

Nie umniejszając wysokiej oceny wartości naukowej rozprawy, można zauważyć, iż w niektórych fragmentach rozważań historycznych Autor koncentruje się na bardzo szczegółowym przedstawianiu licznych kazusów i rozstrzygnięć praktycznych. O ile ich przywołanie niewątpliwie wzbogaca materiał badawczy i ukazuje rozwój instytucji w praktyce życia Kościoła, o tyle niekiedy można odnieść wrażenie, że bardziej syntetyczne podsumowanie części analiz historycznych pozwoliłoby jeszcze wyraźniej wyeksponować najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonych badań. Uwaga ta nie wpływa jednak na ogólną, wysoką ocenę wartości naukowej dysertacji.

IV. Wartość merytoryczna rozprawy doktorskiej

Lektura rozprawy prowadzi do wniosku, że Autor osiągnął zamierzony cel badawczy, a przedstawione wyniki badań posiadają znaczną wartość merytoryczną. Autor podjął próbę kompleksowego przedstawienia instytucji domniemanej śmierci współmałżonka, ujmując ją zarówno w perspektywie historycznego rozwoju doktryny i ustawodawstwa kościelnego, jak również w kontekście obowiązujących norm prawa kanonicznego. Przeprowadzona analiza pozwala na stwierdzenie, że zamierzony cel badawczy został osiągnięty.

Na szczególne podkreślenie zasługuje sposób powiązania przez Autora instytucji domniemanej śmierci współmałżonka z doktryną jedności i nierozzerwalności małżeństwa. Przyjęta perspektywa badawcza pozwoliła wykazać, że analizowana procedura nie stanowi jedynie rozwiązania techniczno-procesowego, lecz jest konsekwencją fundamentalnych założeń katolickiej nauki o małżeństwie. Autor trafnie ukazuje ewolucję tej instytucji od źródeł biblijnych i patrystycznych, poprzez rozwój średniowiecznej doktryny kanonicznej, aż po współczesne rozwiązania normatywne.

W mojej ocenie jednym z najbardziej wartościowych fragmentów rozprawy jest rozdział poświęcony historycznemu rozwojowi instytucji domniemanej śmierci współmałżonka. Autor zgromadził imponujący materiał źródłowy, obejmujący zarówno normy prawne, jak i konkretne rozstrzygnięcia władzy kościelnej. Dzięki temu możliwe

było nie tylko odtworzenie rozwoju ustawodawstwa, ale również ukazanie praktycznych problemów, z jakimi mierzył się Kościół w różnych dziejach swojego rozwoju. W rezultacie czytelnik otrzymuje szeroki obraz ewolucji rozwiązań prawnych stosowanych wobec sytuacji niepewności co do śmierci jednego ze współmałżonków. Szczególnie obszerne i wartościowe pozostają rozważania historycznoprawne. Jednocześnie można odnieść wrażenie, że rozbudowana analiza materiału historycznego niekiedy przesłania problematykę praktycznego funkcjonowania instytucji w aktualnym porządku prawnym. W konsekwencji czytelnik może oczekiwać jeszcze szerszego rozwinięcia zagadnień związanych ze współczesną praktyką stosowania kan. 1707 KPK, zwłaszcza w kontekście aktualnych problemów dowodowych oraz praktyki administracyjnej organów kościelnych.

Na uwagę zasługuje również analiza aktualnego stanu prawnego. Autor nie ogranicza się do prostego omówienia treści kan. 1707 KPK, lecz podejmuje próbę wyjaśnienia jego genezy, *ratio legis* oraz praktycznych konsekwencji stosowania. Szczególnie wartościowe są rozważania dotyczące procesu redakcyjnego normy oraz relacji pomiędzy obowiązującymi przepisami kodeksowymi a wcześniejszymi rozwiązaniami prawnymi.

Szczególnie wysoki poziom merytoryczny mają rozważania dotyczące natury prawnej deklaracji wydawanej na podstawie kan. 1707 KPK. Autor nie unika trudności interpretacyjnych związanych z tym zagadnieniem i ostatecznie opowiada się za uznaniem tego aktu za dekret *sui generis*. Rozważania te są interesujące i przekonujące, choć recenzent dostrzega możliwość jeszcze pełniejszego uzasadnienia przyjętej kwalifikacji poprzez szersze odniesienie do konsekwencji prawnych wynikających z poszczególnych stanowisk prezentowanych w doktrynie.

W ocenie recenzenta Autor wykazał się umiejętnością krytycznej analizy źródeł, właściwego formułowania wniosków oraz zachowania dyscypliny metodologicznej. Rozprawa nie ma charakteru opisowego, lecz zawiera liczne elementy analizy i syntezy, pozwalające na wyprowadzenie własnych ustaleń naukowych.

Pomimo wysokiej oceny merytorycznej pracy można wskazać kilka kwestii, które mogłyby zostać rozwinięte szerzej. Po pierwsze, Autor świadomie ograniczył zakres badań do Kościoła łacińskiego. Decyzja ta znajduje uzasadnienie metodologiczne i nie budzi większych zastrzeżeń. Wydaje się jednak, że poczynione w zakończeniu (s. 321) odniesienie do regulacji zawartych w kan. 1383 KKKW, zwłaszcza do § 4 tego kanonu,

mogłoby zostać szerzej rozwinięte. Pogłębiona analiza komparatystyczna pozwoliłaby jeszcze pełniej ukazać specyfikę rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę łacińskiego.

Po drugie, niektóre partie pracy poświęcone historycznym kazusom cechuje znaczna szczegółowość. Miejscami czytelnik oczekiwałby bardziej syntetycznego podsumowania wyników przeprowadzonych analiz.

Po trzecie, interesujące byłoby szersze rozwinięcie niektórych zagadnień o charakterze praktycznym związanych ze stosowaniem kan. 1707 KPK, zwłaszcza w odniesieniu do nowych wyzwań wynikających ze współczesnych możliwości dowodowych oraz sytuacji związanych z konfliktami zbrojnymi, migracjami czy katastrofami masowymi. Autor sygnalizuje aktualność tych problemów, jednak ich dalsza analiza mogłaby stanowić interesujący kierunek przyszłych badań.

Powyższe uwagi mają charakter dyskusyjny i nie podważają wysokiej oceny merytorycznej rozprawy. Przeciwnie, wskazują one na potencjał dalszego rozwijania podjętej problematyki badawczej. Całość rozważań świadczy o dojrzałości naukowej Doktoranta, bardzo dobrej znajomości źródeł prawa kanonicznego oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

V. Poprawność redakcyjna

Rozprawa doktorska mgr. lic. Rafała Borowego została przygotowana poprawnie pod względem formalnym i redakcyjnym. Konstrukcja pracy jest przejrzysta oraz logiczna. Układ rozdziałów odpowiada przyjętym założeniom metodologicznym i pozostaje w ścisłym związku z postawionym problemem badawczym. Poszczególne części rozprawy tworzą spójną całość, a kolejność prezentowanych zagadnień umożliwia czytelnikowi śledzenie toku rozumowania Autora.

Autor posługuje się poprawnym językiem naukowym, właściwym dla opracowań z zakresu prawa kanonicznego. Wywód prowadzony jest w sposób uporządkowany, a formułowane tezy i wnioski pozostają zrozumiałe dla odbiorcy posiadającego przygotowanie kanonistyczne. Strona redakcyjna rozprawy nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. W tekście można jednak odnaleźć nieliczne literówki, drobne uchybienia fleksyjne oraz sporadyczne błędy językowe (np. w zakresie pisowni rozdzielnej niektórych wyrażen), które nie wpływają na wartość merytoryczną pracy, lecz powinny zostać usunięte przed ewentualną publikacją rozprawy (np. na s. 8, 9, 181, 292).

Na pozytywną ocenę zasługuje również aparat naukowy rozprawy. Przypisy zostały sporządzone starannie i dokumentują szeroki zakres wykorzystanych źródeł oraz literatury przedmiotu. Bibliografia została uporządkowana w sposób przejrzysty i odpowiada charakterowi prowadzonych badań. Szczególnie wartościowe jest wykorzystanie licznych materiałów archiwalnych, których właściwe opracowanie wymagało dużej staranności i rzetelności warsztatowej.

Od strony technicznej rozprawa została przygotowana poprawnie. Nie stwierdzam uchybień, które mogłyby utrudniać odbiór pracy lub wpływać negatywnie na ocenę jej wartości naukowej.

VI. Wniosek

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr. lic. Rafała Borowego pt. *Instytucja domniemanej śmierci współmałżonka w kanonicznym porządku prawnym* stanowi wartościowe i oryginalne opracowanie naukowe, poświęcone zagadnieniu istotnemu zarówno dla teorii, jak i praktyki prawa kanonicznego.

Autor podjął problem badawczy, który dotychczas nie doczekał się w polskiej literaturze kanonistycznej kompleksowego opracowania monograficznego. Przeprowadzone badania cechują się samodzielnością, poprawnością metodologiczną oraz znaczną dojrzałością naukową. Na szczególne podkreślenie zasługuje wykorzystanie bogatego materiału źródłowego, w tym licznych materiałów archiwalnych pochodzących z archiwów Stolicy Apostolskiej, co pozwoliło na sformułowanie wartościowych ustaleń naukowych i wniesienie nowego wkładu do badań nad kanonicznym prawem małżeńskim.

Doktorant wykazał się bardzo dobrą znajomością źródeł prawa kanonicznego, literatury przedmiotu oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Przeprowadzona analiza doprowadziła do osiągnięcia założonych celów badawczych oraz zweryfikowania przyjętej tezy rozprawy. Wskazane w niniejszej recenzji uwagi krytyczne mają charakter dyskusyjny i nie wpływają na ogólną, wysoką ocenę przedłożonej dysertacji.

Powyższe konkluzje uprawniają mnie do stwierdzenia, że **recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca**

2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 1571), **dlatego** też **wnioskuję** do Rady Dyscypliny Naukowej Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie **o dopuszczenie mgr. lic. Rafała Borowego do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.**

Lublin, 22 czerwca 2026 r.